

KRIMINALISTINĖ NUSIKALTIMŲ CHARAKTERISTIKA – VIENAS IŠ KRIMINALINĖS JUSTICIJOS INFORMACINĖS SISTEMOS MODELIO KŪRIMO PAGRINDŲ LIETUVOJE

Dr. Eglė Kažemikaitienė

Dr. Snieguolė Matulienė

Mykolo Romerio universiteto Teisėsaugos fakulteto Kriminalistikos katedra
Ateities g. 20, LT–08303 Vilnius
Telefonas 271 46 11, 271 45 28
Elektroninis paštas eglek@mruni.lt; sniega@centras.lt

Pagrindinės sąvokos: kriminalistinė nusikaltimų charakteristika, kriminalistinė informacinė sistema, universali sistema, kriminalinės justicijos informacinė sistema.

S a n t r a u k a

Atsiradus didelėms galimybėms taikyti informacines technologijas tiriant nusikalstamas veikas, šių veikų tyrimo informacinis aprūpinimas pareikalavo iš kriminalistikos mokslo naujo teorinio pagrindimo. Vien tų teorinių pagrindų, kuriuos pateikia kriminalistinės registracijos institutas, tam nepakanka. Todėl vienas iš kriminalistikos mokslo uždavinių – kurti mokslines prielaidas ir rekomendacijas nusikalstamų veikų informaciniam aprūpinimui optimizuoti, t. y. remiantis kriminalistikos mokslo laimėjimais bei nusikalstamų veikų tyrimo praktikos patirtimi kurti bendrą (universalią) informacinę sistemą, skirtą nusikaltimų tyrimo informaciniam aprūpinimui. Teoriškai bendra kriminalistinės justicijos informacinė sistema turi atspindėti visus svarbiausius nusikalstamos veikos tyrimo informacinius procesus, informacijos rūšis ir susitelkti viename centre, kuriame remiantis gauta informacija būtų sudarytas nusikalstamos veikos įvykio informacinis modelis. Tai turėtų pasireikšti kaip tyrėjo galimybė greitai ir patogiausiu būdu gauti visą reikiamą informaciją iš nurodytų informacinių šrautų. Kuriant šią sistemą, kaip vienas iš pagrindų gali būti pritaikyta kriminalistinė nusikaltimų charakteristika. Funkcionuojanti integruota universali informacinė sistema padėtų spręsti informacinius, informacinius loginius ir organizacinius techninius uždavinius.

Viena iš svarbių Lietuvos teisinės valstybės kūrimo kryptių yra tobulinti ir optimizuoti nusikalstamų veikų tiriamąją veiklą. Sprendžiant šį uždavinį didelė reikšmė tenka kriminalistikai – mokslui, kurio vienas pagrindinių tikslų yra rengti ir diegti nusikaltimų tyrimo atskleidimo ir prevencijos metodus bei priemones praktinėje veikloje. Svarbi kriminalistikos mokslo plėtros kryptis yra informacinių technologijų taikymas kriminalistikos mokslo srityje ir tiriant nusikalstamas veikas. Nusikalstamų veikų tyrimas automatizuojamas gana lėtai, nes nusikalstamų veikų tyrimo informacinis aprūpinimas, kurį Lietuvoje užtikrina dabartinė kriminalistinės registracijos sistema bei atskiros bendro pobūdžio informacinės sistemos, nėra geras. Tam įtakos turi pavienių pareigūnų sukurtos asmeninio naudojimo ar lokalinio (policijos komisariato lygio ar atskiro padalinio lygio) informacinės sistemos, kurios tarpusavyje nesusijusios nei informaciniu, nei programiniu požiūriu, todėl jos nesudaranti bendros sistemos. Visa tai sumažina kompiuterinės technikos naudojimo nusikalstamų veikų tyrimo praktikoje veiksmingumą.

Tiriant nusikalstamas veikas labai svarbus informacinis aprūpinimas, kurio tinkamas užtikrinimas tiesiogiai daro įtaką nusikalstamų veikų atskleidimui ir išsamiam tyrimui. Koks turi būti tinkamas ir veiksmingas nusikalstamų veikų tyrimo proceso informacinis aprūpinimas, kokias priemones tikslinga

tam sukurti ir naudoti, daugiausia nagrinėjama kriminalistinės registracijos sistemoje¹. Nusikalstamų veikų tyrimo aprūpinimo problematiškumas seniai pranoko kriminalistinės registracijos ribas. Atsiradus naujoms technologijoms ir plėtojantis kriminalistikos mokslo teorijai bei praktikai labai svarbus naujas nusikalstamų veikų tyrimo informacinio aprūpinimo teorinis pagrindimas. Kai kuriose valstybėse, pavyzdžiui, Australijoje [1], Suomijoje [5], veikia bendros nusikaltimų tyrimo informacinės sistemos. Rusijoje kai kurie mokslininkai [11] taip pat gvildena universalios informacinės sistemos idėją.

Atlikta Lietuvos kriminalistinės registracijos sistemos analizė parodė [6], kad bendros kriminalinės justicijos informacinės sistemos Lietuvoje nėra. Įvairiuose Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ir Teisingumo ministerijos padaliniuose yra sukurtos tarpusavyje nesusijusios informacinės sistemos, kurias sudaro automatizuotos bei neautomatizuotos duomenų bazės, įskaitos, kolekcijos ir kartotekos. Didžioji dalis jų yra statistinio, organizacinio ir valdymo pobūdžio, jų duomenys dažnai dubliuojasi. Vienu įstaigų darbuotojai nežino, kokias įskaitas turi kiti padaliniai. Taigi Lietuvoje nėra bendros informacinės sistemos, o tik atskiros, dažniausiai siauram vartotojų ratui skirtos informacinės sistemos, kuriose visos (Kriminalistinių tyrimų centro) ar atskiros (Informatikos ir ryšių departamento) duomenų bazės yra kriminalistinio pobūdžio.

Lietuvoje teisėsaugos institucijos naudoja tarpusavyje nesuderintas informacines sistemas – skirtingą kompiuterinę programinę įrangą ir duomenų struktūras, dalis institucijų iš viso neturi jų funkcijoms atlikti būtinų duomenų bazių (Generalinė prokuratūra, Nacionalinė teismų administracija, Kalėjimų departamentas ir kt.). Generalinės prokuratūros duomenų bazių įrašuose kaupiama ne prokuratūros funkcijoms atlikti aktuali informacija apie konkrečius asmenis, įvykius, daiktus, o tik susumuoti statistiniai prokuratūros duomenys. Kai kurie policijos komisariatai turi susikūrę savo duomenų bazes, tačiau bendros kompiuterinės duomenų bazės, apimančios šias įstaigas, nėra. Todėl tai apsunkina pasikeitimą informacija tarpusavyje. O nusikalstamų veikų tyrimui reikia integruotų, kompleksinių duomenų. Tai, kad nėra ryšio tarp įvairiose institucijose esančių bazių duomenų, atitinkančių konkrečią nusikalstamą veiką, nukentėjusįjį, asmenį, padariusį nusikaltimą, bei teisėsaugos veiklą apibūdinančių įvykių, lemia neišsamų nusikalstamų veikų tyrimą ir jo neužbaigtumą, žemą žmogaus teisių ir laisvių apsaugos lygį.

Policijos komisariatų lygmeniu susidarė tokia individualaus kompiuterizavimo situacija, kurioje bendrai valdyti ir naudoti informaciją yra neįmanoma. Tam daro įtaką neišsamūs duomenys, kurie netenkina nusikalstamų veikų tyrimo poreikių: menkas automatizavimo lygis, lokaliai duomenų bazės, duomenų struktūrų įvairovė, didelis duomenų tvarkytojų skaičius, kaupiamų duomenų dubliavimas, duomenų bazių valdymo sistemų įvairovė, bendros sistemos klasifikatorių nebuvimas, skirtinga duomenų įvedimo kontrolė, nepakankama ir nevienoda duomenų analizė, informacijos perdavimas popierinių dokumentų pavidalu, nepakankamas ir nevienodas sistemų funkcionalumas ir t. t.

Todėl tikslinga sukurti integruotą universalią kriminalistinės justicijos informacinę sistemą, kuri užtikrintų tinkamą nusikaltimų tyrimo informacinį aprūpinimą. Šios informacinės sistemos įdiegimas garantuotų racionalų informacinių srautų paskirstymą, galimybę vienodais principais kaupti duomenis ir jais disponuoti, taip pat plėtoti informacijos mainus su valstybės registrais bei kitomis (ir tarptautinėmis) informacinėmis sistemomis.

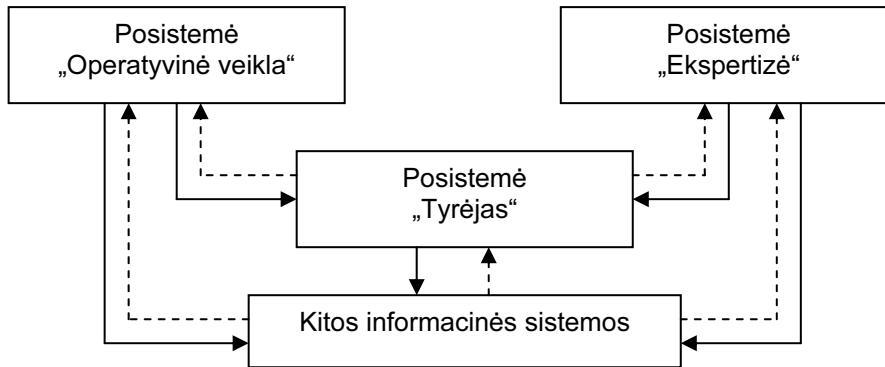
Universalios informacinės sistemos pagrindą turėtų sudaryti automatizuotos duomenų formos, sukurtos pagal kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos elementus ir tyrimo eigą. Šie duomenys būtų įvedami nuo pat tyrimo pradžios. Pagrindinis šių duomenų bazių tikslas – nusikalstamų veikų tyrimo informacinis aprūpinimas. Visa informacinė sistema turėtų būti apskaičiuota kolektyviniame naudojimui, t. y. plačiam vartotojų būriui, tačiau sistema gali turėti ir individualių posistemų, skirtų tyrėjų poreikiams. Mūsų nuomone, galėtų būti sudarytos universalios, visa apimančios sistemos, taip pat nacionalinės ir regioninės informacinės sistemos, tačiau aktualiausias šiandien yra tyrėjo lygmens informacinės sistemos, kuriomis tiesiogiai galėtų naudotis nusikalstamų veikų tyrimą atliekantis asmuo.

Bendra integruota kriminalinės justicijos informacinė sistema, skirta nusikalstamų veikų tyrimo informaciniam aprūpinimui, turi būti kuriama atsižvelgiant į informacinius santykius ir užtikrinant informacinius procesus. Ji galėtų atrodyti taip (žr. 1 schema):

Šis universalios informacinės sistemos modelis apima tik tuos informacinius ryšius ir teisėsaugos institucijų procesus, kurie skirti nusikaltimų tyrimo uždaviniams spręsti.

¹ Žr. plačiau [2; 3; 4; 8; 14].

1 schema. Universali kriminalinės justicijos informacinė sistema

Mūsų išskirtos posistemės – informaciniai blokai, kuriuos sudarytų informacijos masyvai ir priemonės, užtikrinančios informacijos paiešką ir apdorojimą jose, t. y. būtų vykdoma informacinių – paieškos bei informacinių loginių sistemų sintezė. Schemoje išsiskirė linijomis pavaizduoti ryšiai, einantys iš posistemų „Tyrėjas“, „Ekspertizė“, „Operatyvinė veikla“ į kitas posistemas bei informacines sistemas, o punktyrinėmis linijomis – grįžtamieji ryšiai. Siūlomos informacinės sistemos centre būtų posistemė „Tyrėjas“, nes būtent šiame bloke remiantis gauta informacija yra kuriamas tiriamojo įvykio informacinis modelis ir priimami sprendimai.

Taigi **universali integruota kriminalinės justicijos informacinė sistema**, užtikrinanti nusikaltimų tyrimo informacinį aprūpinimą, būtų subjektų, informacinių fondų ir ryšių tarp jų, organizuotų atitinkamai galutiniams nurodytos veiklos tikslams bei uždaviniams spręsti, visuma. Universalios sistemos informacinius srautus galėtų sudaryti įvykiai (baudžiamieji nusižengimai ir nusikaltimai), žmonės (pvz., baudžiamojo proceso dalyviai), nusikalstamos veikos tyrimo metodai ir būdai, nusikalstamų veikų tyrimo tipiniai modeliai ir t. t. Sistemos informacinį pagrindą sudarytų tarpusavyje susiję automatizuoti duomenų bankai, jungiantys didelius kriminalinės veiklos blokus, ir priklausančios kitoms automatizuotoms sistemoms duomenų bazės, prie kurių posistemės „Tyrėjas“, „Ekspertizė“ ir „Operatyvinė veikla“ turėtų tiesioginį priėjimą. Visi nurodyti bankai bei duomenų bazės būtų apskaičiuoti kolektyviniam naudojimui, t. y. plačiam vartotojų ratui, tačiau sistema gali turėti ir individualių posistemų, skirtų konkrečiam vartotojo poreikiams (pvz., tyrėjų grupei), žinoma, tam reikia nustatyti jos specialų teisinį bei informacinį statusą. Be to, sistemos kanalais turėtų būti perduodama ir kompiuterio atmintyje nesanti, o tiesiogiai gaunama iš pareigūno informacija. Todėl kiekvienoje posistemėje gali būti dviejų tipų informaciniai masyvai: kolektyvinių duomenų bankų ir individualaus pobūdžio duomenų bazių. Be to, dalis informacijos, kuri yra labai reikšminga mažesniam vartotojų skaičiui, gali būti saugoma tradicine forma pačių vartotojų, kad nebūtų informacijos nutekėjimo. Mūsų nuomone, skirtingi duomenų masyvai atitinkamai turi turėti skirtingą teisinį statusą, priėjimą, informacijos vartojimo ypatumus ir kt.

Viena iš svarbiausių universalios informacinės sistemos dalių yra posistemė „Tyrėjas“¹, nes joje kaupiama visa informacija apie nusikalstamų veikų tyrimą. Jos turinį sudarytų duomenys apie nusikalstamų veikų masyvą, kriminalistikos mokslo žinios apie nusikaltimų tyrimo atlikimą, planavimą, tyrimo situacijas, tipines nusikalstamų veikų versijas, taip pat ir informacinis blokas, inicijuojantis informacijos gavimą iš visų posistemų ir kitų informacinių sistemų.

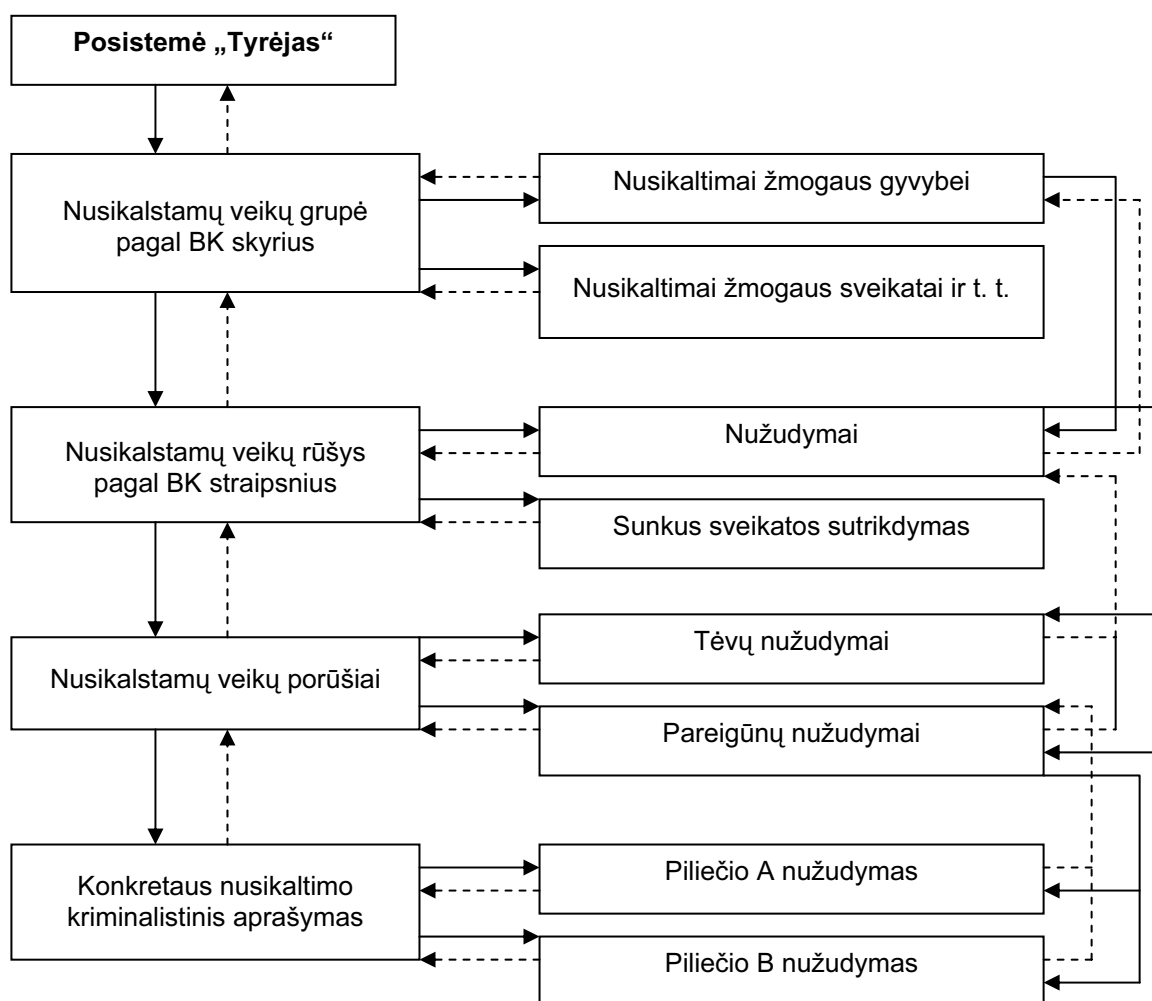
Kuriant šią posistemę būtų naudojami archyvinių baudžiamųjų bylų duomenys bei Informatikos ir ryšių departamento duomenų bazės „Baudžiamoji statistika“ duomenys, kadangi posistemės „Tyrėjas“ viena iš pagrindinių funkcijų būtų analizuoti archyvinę medžiagą ir šios analizės rezultatus teikti tyrėjui.

Posistemės „Tyrėjas“ duomenų masyvas labai svarbus atliekant nusikalstamų veikų tyrimą, nes nuo jo tinkamo sudarymo ir organizacijos priklauso tyrimo informacinio aprūpinimo kokybė. Manytume, kad šį duomenų bloką tikslinga sudaryti remiantis nusikalstamų veikų klasifikacija pagal galiojančius baudžiamuosius įstatymus. Pavyzdžiui, nusikaltimai žmogiškumui ir karo nusikaltimai (genocidas ir t. t.), nusikaltimai žmogaus gyvybei (nužudymas ir t. t.), nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams (vagystės, turtinės žalos padarymas apgaule, turto sunaikinimas ar sugadinimas ir t. t.), nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai

¹ Šiame straipsnyje panagrinėsime tik posistemę „Tyrėjas“. Apie kitas posistemas plačiau žr. [6, p. 120–123].

ir verslo tvarkai (kontrabanda ir kt.) ir t. t. Savo ruožtu atskiros nusikaltimų grupės informacinio bloko sudarymas turi remtis kriminalistine nusikaltimų charakteristika ir jos elementais [7]. Tai atrodytų taip (žr. 2 schema):

2 schema. Posistemė „Tyrėjas“

Sėkmingas nusikalstamų veikų ištyrimas priklauso nuo tam tikrų duomenų apie padarytą nusikaltimą. Šiuo atveju vienas iš svarbiausių tyrimo proceso elementų yra tinkamas kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos naudojimas. Būtina plačiau ir veiksmingiau naudoti kriminalistinę nusikaltimų charakteristiką rengiant nusikaltimų tyrimo metodikas, sudarant universalią informacinę sistemą. Tik tada galima tikėtis geresnių rezultatų aiškinant nusikalstamas veikas.

Atkreipiant dėmesį į tam tikrų nusikalstamų veikų specifiką, modeliavimo, statistikos, matematikos ir kitus metodus, galima tam tikrų nusikalstamų veikų grupių, rūšių ir porūšių požymius formalizuoti nuolat juos kaupiant specialiose duomenų bazėse. Mūsų nuomone, sudarant kiekvienos nusikalstamos veikos grupės, rūšies ar porūšio informacinį bloką tikslinga remtis kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos struktūra ir jos elementų požymiais.

Jei yra padaryta nusikalstama veika, tai realiai viskas, kas egzistavo (ir egzistuoja), yra nulemta socialinių sąlygų, įvykių (prieš nusikalstamą veiką, jos metu ir tuoj po jos), ir, žinoma, juose atsispindi visi struktūrinių kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos elementų tarpusavio ryšiai.

Kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos struktūrą sudaro keturi¹ tarpusavyje koreliaciniais ryšiais susiję elementai – nusikaltimo būdas, asmuo, padaręs nusikaltimą, pasikėsinio dalykas arba nukentėjusysis ir nusikaltimo situacija.

¹ Pastaruoju metu kriminalistinė nusikaltimų charakteristika yra vienas iš labiausiai nagrinėjamų kriminalistikos institutų, dėl kurio kyla daug diskusijų. Pavyzdžiui, literatūroje yra ir kitų nuomonių dėl kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos struktūros

Tyrėjui yra svarbūs tie duomenys, kurie nurodo, kodėl nusikaltėlis pasirinko būtent šį nusikaltimo būdą. Taip pat yra svarbūs pėdsakai, kurie nurodo, kokių būdu nusikaltėlis atliko tam tikrus veiksmus.

Nusikaltimo būdas atspindi žmogaus nusikalstamos veikos išorines aplinkybes, kurias lemia objektyvūs ir subjektyvūs veiksniai. Jis suvokiamas kaip nusikaltėlio veiksmų (pasiruošimo, darymo ir slėpimo) sistema, nukreipta nusikalstamam tikslui pasiekti ir susieta laiko bei erdvės atžvilgiu. Nusikaltimo būdo turinį sudaro tam tikra elementų sistema (įrankiai ir priemonės, nusikaltimo padarymo stadija, paruošiamųjų veiksmų, atlikimo bei slėpimo būdai ir t. t.), kuri turi kriminalistikai svarbių nusikalstamos veikos atskleidimo ir tyrimo požymių ir savybių.

Nusikaltimo būdo nustatymas leidžia sėkmingai užkirsti kelią nusikalstamoms veikoms, kurios gali būti įvykdytos konkrečiu jau žinomu arba numanomu būdu. Taip pat duomenys apie nusikaltimo būdą gali būti sėkmingai naudojami ieškant asmenų, kurie padarė šią nusikalstamą veiką.

Asmens, padariusio nusikalstamą veiką, charakteristika yra sudaroma renkant asmenybės požymius, kurie yra specifiniai ir būdingi asmenims, padariusiems konkrečios grupės, rūšies ar porūšio nusikaltimus, svarbius ir esminius, norint sėkmingai išaiškinti ir tirti nusikaltimus.

Žinias apie nusikaltėlio asmenybę, kaip ir apie kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos elementą, sudaro tie duomenys, kurie gali padėti pasirinkti veiksmingus paieškos būdus, nustatant nusikaltėlį ir kitus su baudžiamųjų bylų tyrimu susietus uždavinius.

Visas nusikaltėlio savybes ir požymius galima sugrupuoti. Mūsų nuomone, nusikaltėlio asmenybę geriausiai atspindi šios duomenų grupės:

1. Socialiniai demografiniai duomenys:

- Socialinis asmens statusas, t. y. jo priklausymas tam tikrai socialinei grupei, pasižyminčiai tam tikrais demografiniais ypatumais (vardas, pavardė, lytis, amžius, gyvenamoji vieta, išsilavinimas, darbo vieta, šeiminė padėtis ir pan.).
- Socialinės asmens funkcijos (vaidmenys), t. y. asmens visuomeninių santykių palaikymo veiklos visuma (kaip piliečio, šeimos nario, darbo kolektyvo nario ir pan.).
- Nusikaltėlio santykis su visuomene – asmenybės santykis su socialinėmis vertybėmis ir atliekamomis socialinėmis funkcijomis (ideologinis požiūris, požiūris į darbą, šeimą, įstatymus, jo teisinė sąmonė, savikritiškumas ir t. t.).

2. Asmenybės ypatumai (bendrieji fiziniai, anatominiai, funkciniai, ypatingos žymės, apranga ir kiti nuolat nešiojami objektų požymiai).

3. Psichologinės asmens savybės (emocinės, valios, intelektiniai gebėjimai, temperamentas, psichologinė būseną).

4. Skatinanti asmenybės sfera (poreikiai, interesai, motyvai, požiūris).

5. Kriminaliniai požymiai (antivisuomeninio elgesio lygis, teistumų skaičius ir pan.).

Požymių visuma (kompleksas), apibūdinanti nusikaltėlio asmenybę, gali būti labai įvairi. Tai priklauso nuo to, kokį kriminalistinį krūvį turi savyje konkretus požymis ir kokią reikšmę jis turi tolesniam nusikaltimų tyrimui. Duomenys apie nusikaltėlio savybes leidžia prognozuoti jo elgesį tyrimo metu, pasirinkti atskirų tyrimo veiksmų taktiką. Naudojantis informaciniu duomenų banku, galima nustatyti, kas, kokių būdu ir kokioje aplinkoje dažniausiai daro tokio pobūdžio nusikaltimus, kaip tiriamas įvykis, kokie dėsningi ryšiai tarp įtariamojo ir pasikėsینimo dalyko, kur ir kokius galima aptikti ir panaudoti įrodymų šaltinius, nusikaltimo pėdsakus, t. y. nusikaltėlio asmenybės prognostinis tyrimas.

Trečiasis kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos elementas yra nusikaltimo pasikėsینimo dalykas arba nukentėjusysis.

Požymių sistema, kuri priklauso nukentėjusiojo asmenybei, yra gana sudėtinga. Kriminalistikos atžvilgiu duomenis apie nukentėjusiojo asmenybės ir elgesio ypatumus galima būtų suskirstyti taip: socialiniai demografiniai duomenys (lytis, amžius, šeiminė bei visuomeninė padėtis ir t. t.), duomenys apie fizines, biologines ir psichines ypatybes, apie gyvenimo būdą, vertybines orientacijas, ryšius, santykius su nusikalstamo pasaulio atstovais ir t. t. Kiekvieno iš čia išvardytų duomenų reikšmė tiriant konkretų nusikaltimą yra nevienoda. Vienais atvejais svarbią kriminalistinę reikšmę turi duomenys apie nukentėjusiojo amžių, asmeninius santykius, kitais – gyvenimo būdą, vertybines orientacijas, trečiu atveju – apie psichines, psichologines ypatybes.

Jeigu yra padaryta žala turtui, į duomenų bazę turėtų įeiti tokie požymiai kaip objekto pavadinimas, objekto individualių požymių trumpas aprašymas, ypatingos žymės, objekto rūšis, objekto

elementų. Antai E. E. Centrovos [13, p. 50–53] mano, kad į struktūrą būtina įtraukti tipines tyrimo situacijas. Šio straipsnio autorių nuomone, kai kurie minimi elementai sudaro kitų kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos elementų turinį arba atsižvelgiant į kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos sampratą jai nepriklauso.

vertė, objekto spalva, objekto numeris, objekto matavimai, objekto kokybė, objekto būklė iki nusikaltimo, objekto būklė po nusikaltimo, sužalojimai, sugadinimai, objekto svoris, nusikaltėlio palikti ant objekto pėdsakai, galimi likę ant nusikaltėlio pėdsakai iš įvykio vietos ir nuo sąveikos su objektu, objekto palikti pėdsakai įvykio vietoje.

Kriminalistinė nusikaltimo situacija yra ketvirtasis charakteristikos elementas. Ši situacija suprantama kaip organinė konkretaus nusikaltimo erdvės ir laiko materialių elementų sistema, taip pat specialiai pasirinkta nusikaltimo aplinka ir nusikaltimo dalyviai, galintys daryti įtaką kitų kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos elementų formavimuisi, tiesiogiai ar netiesiogiai lemti žmonių elgesio pobūdį, apibūdinantys sąlygas, kuriomis jie veikė, daryti įtaką būdingų konkrečių nusikaltimo pėdsakų kompleksui. Nusikaltimo situaciją gali apibūdinti daugelis elementų: objektas, reiškiniai, procesai, sąlygos, aplinkybės, faktai, būklė, santykiai. Šią aplinką sudaro tam tikra geografinė aplinka, technologinė aplinka (aplinkos elementai, sukurti iš gamtos išteklių darbu ir žmogaus valia) bei kai kurie mikroaplinkos (ją tyrinėja kriminologija) elementai (socialinė nusikaltėlio aplinka).

Kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos struktūriniai elementai gali būti susieti įvairiais tarpusavio ryšiais. Taigi svarbus šios charakteristikos informacinis pagrindas yra tie duomenys, kurie yra dėsniniai tarpusavyje susiję. Tokie ryšiai gali būti labai įvairūs: priežastiniai, loginiai, tiesioginiai ir netiesioginiai, išplaukiantys iš susidariusios situacijos ir pan.

Žinant tokių ryšių dėsningumus, galima labai sėkmingai išspręsti daugelį svarbių metodologinių uždavinių. Suradus siūlo galą šių ryšių sistemoje, galima išvynioti visą nusikaltimo padarymo mechanizmą (ir ne tik) siūlą. Išsiaiškinus svarbų tiriamo nusikaltimo kriminalistinės charakteristikos elementą ir žinant tikėtinius (pagrįstai) ryšius su kitais elementais, galima pasirinkti tam tikrą tų elementų paieškos kryptį bei priemones. Pavyzdžiui, aplinka, kurioje buvo girtuokliaujama ir kurioje po to buvo nužudytas vienas iš tos kompanijos narių, susiaurina grupę asmenų, tarp kurių reikia ieškoti nusikaltėlio.

Todėl, mūsų nuomone, ikiteisminio tyrimo įstaigose tikslinga sukurti informacinius tam tikrų nusikaltimų rūšių kriminalistinių charakteristikų duomenų bankus. Tai leistų pasiekti geresnių nusikaltimų tyrimo rezultatų. Visa informacinė sistema turėtų būti skirta dideliame vartotojų būriui, juos diferencijuojant: sistemoje gali būti sukurtos ir individualios posistemės, skirtos tyrėjų poreikiams. Mūsų nuomone, galėtų būti sudarytos universalios, viską apimančios, ir nacionalinės bei regioninės informacinės sistemos. Aktualiausios šiandien yra tyrėjo lygmens informacinės sistemos, kuriomis tiesiogiai galėtų naudotis nusikaltimus tiriantis asmuo.

Išvados

Nusikalstamų veikų tyrimo informacinis aprūpinimas – vienas iš pagrindinių nusikalstamos veikos tyrimo teorinių ir praktinių aspektų. Teorinis nusikalstamų veikų tyrimo informacinis aprūpinimo aspektas siejamas su tyrimo veiksmingumu, o praktinę reikšmę sudaro teorinių nuostatų, kriminalistinės informacinės sistemos teorinio modelio realizavimas nusikalstamų veikų tyrimo praktikoje. Nusikalstamų veikų tyrimo tinkamas informacinis aprūpinimas reikalauja tolygaus ir esminio kriminalistikos mokslo teorijos papildymo ir nusikaltimų tyrimo praktikos pakeitimo, reikalingų specialistų pritraukimo, naujų programų, skirtų kriminalistinei informacijai apdoroti ir kitiems uždaviniams spręsti, kūrimo, tyrėjų mokymo, naujų technologijų taikymo ir kt. Visa tai gali būti įgyvendinama tik esant fundamentinei teorinei bazei, kuria remiantis ir turi būti suformuluotos konkrečios nuostatos bei rekomendacijos, sukurta Lietuvos kriminalistinė informacinė sistema. Universali kriminalistinė informacinė sistema turi tenkinti tiek konkretaus nusikaltimo konkrečios tyrimo dalies poreikius (ikiteisminis tyrimas, paieška, teisminis nagrinėjimas), tiek ir visų teisės saugos institucijų bei jų tarnybų informacinius poreikius. Tokios sistemos tikslas – galimybė bendroje kriminalistinėje informacinėje sistemoje apdoroti joje cirkuliuojančią informaciją. Sistema padėtų tyrėjui nustatyti informaciją pagal įvairius nustatytus kriterijus, kurie gali būti nusikaltimo būdas, nusikaltimo įrankiai, priemonės, nusikaltimo pėdsakai, nusikaltimo aplinkybės, taip pat ir asmenys, įtraukti į nusikaltimą.

LITERATŪRA

1. **2001 Directory** Computerised Criminal Justice Information Systems. Edited by Dr. R. Scherpenzeel. – Hague/Helsinki, 2000.
2. **Galginitis J., Kuklianskis S., Stačiokas S.** Respublikinė automatizuota teisinės informacijos sistema: charakteristika ir patirtis // Socialinė teisė. 1986. Nr. 3. – Vilnius, 1986.
3. **Hebenton B., Terry T.** Criminal Records. – Aldershot, Brookfield, USA, Hon Kong, Singapore, Sydney, 1993.
4. **Hołyst B.** Kryminalistyka. – Warszawa:Wydawnictwa Prawnicze PWN, 1998.
5. **Kujanen K., Sarvilinna S.** National Report of Finland for European Seminar on Court Technology. – Bologna, Italy. 29–30 September 2000.
6. **Kažemikaitienė E.** Lietuvos Respublikos kriminalistinė informacinė sistema: dabartinė būklė ir naujas modelis. Doktoro disertacija. – Vilnius, 2003.
7. **Matulienė S.** Kriminalistinė nusikaltimų charakteristika nusikaltimų tyrimo metodikoje: teorinių ir praktinių problemų šiuolaikinė interpretacija. Doktoro disertacija. – Vilnius, 2004.
8. **Swanson Ch. R.** Criminal Investigation (fifth edition). – New York, 1992.
9. **Герасимов И. Ф.** Криминалистические характеристики преступлений в методике расследования // Методика расследования преступлений. – Москва, 1976.
10. **Криминалистика** / Под ред. И. Ф. Герасимова, Л. Я. Драпкина. – Москва, 1994.
11. **Колдин В. Я., Полевой Н. С.** Информационные процессы и структуры в криминалистике. – Москва, 1985.
12. **Научные основы криминалистической методики расследования преступлений.** – Санкт-Петербург, 1993.
13. **Центров Е. Е.** Криминалистическая характеристика и особенности возбуждения дел о преступлениях против половой неприкосновенности и половой свободы личности // Следователь. № 2. – Москва, 1999.
14. **Ялышев С. А.** Криминалистическая регистрация: проблемы, тенденции, перспективы. – Москва, 1998.

The Criminalistics Crime Characteristic – One of the Creation Ground of Criminal Justice Information System Model in Lithuania

*Dr. Eglė Kažemikaitienė
Dr. Snieguolė Matulienė
Mykolas Romeris University*

Keywords: criminalistic crime characteristic, criminalistic information system, universal system, criminal justice information system.

SUMMARY

The knowledge representation methods play an important role in solving decision-making problems for development of the advisory system in crime investigation processes.

The unified approach of integrating different data bases with knowledge for aiding advisory processes in relevant patterns recognition and crime investigation is proposed. A key part of this approach enforcement is to understand those activities, through the development and use of methods, models and tools for collecting and then interpreting the large volume of data available in real time for crime investigation. The ontological view based on object-oriented model helps us to reveal knowledge and examine main principles of the domain. Consequently the main principles of creating knowledge intensive framework have been developed, leading to recognition of a field of activity called crime analysis, which has been described as ‘the identification of and the provision of insight into the relationship between crime data and other potentially relevant data with a view to police and judicial practice’.

The all-existing separate criminalistic databases could be joined in unified national criminalistic information system, which have been ruled by the police department. The unified national criminalistic information system should be created and held in computerized form on the police national information centre. The unified national criminalistic information system has been created based on crime characteristic (corpus delicti), which include the object of attempt (victim), the crime subject (criminal), the crime situation and way

of crime commitment. Investigator from beginning to the end will oversee every crime. The criminalistic information system has to provide the information about similar crimes, which were committed before, have to connect the new crime with already committed. The criminalistic database by crime characteristic parts:

- 1) Information about the object of attempt (victim): sex, age, ethnic group, shot appearance description, specific marks, sex orientation, nationality, citizenship, religion, education, additional skills, hobby, job, profession, family, friends, business connections, temperament, address, financial conditions, mental disease, social status, connection with criminal, previous conviction, belonging to gang, tracks in crime scene, tracks on victim, injuries and other.*
- 2) Information about the crime subject (criminal): sex, age, ethnic group, shot appearance description, specific marks, sex orientation, nationality, citizenship, religion, education, additional skills, hobby, job, profession, family, friends, business connections, temperament, address, financial conditions, mental disease, social status, connection with victim, previous conviction, belonging to gang, tracks in crime scene, tracks on criminal, injuries, accomplices, behaviour at home, at work, traditions of life, transport and other.*
- 3) Information about the way of crime commitment: preparation, crime instruments, crime measures, crime place, crime time, crime date, crime concealment, being of group and agreement, damage, the tracks of tools, transport and other.*
- 4) Information about the crime situation: crime motive, crime purpose, the type of situation (provocative, conflict, accidental).*

The existing criminalistic databases and collections will be subordinated to this system. The future of criminalistic information system is in computerization and more efficient storage. Data protection measures will be in constant tension with the accumulation and uses of police held information. System staff also has to take the lead in improvement of Lithuania criminal justice records. This effort includes creation of interfaces with local and state criminal justice systems and automated submission of data on arrests and dispositions to the centre.

